

Pravopis

ZAREZ U JEDNOSTAVNOJ I SLOŽENOJ REČENICI

U Carigradu živio je nazad nekoliko vjekova mladić, zapravo još dječak, snažan, zdrav i osobito okretan. Njegov gospodar i njegovi druzi nazivali ga Jaša Dalmatin. Jaša je, uz mnoge druge mladiće s obala Jadrana, dopao u tursko sužanjstvo kad su Turci, poslije jedne od svojih pobjeda, haračili uz svoju granicu sve do dalmatinske obale. Dovezen kao sužanj u Carigrad, živio je, dakako, Jaša u oskudici i u bijedi, no njegova krepka duša bila je puna nade i puna želje da se podigne na dostojniji život. Odiijelo je na Jaši bilo jadno i odpano; bose su mu noge, a svijetli

pramovi bez reda padaju do ramena. Sve mu je to podavalo pravi lik siromaška, no njegovo vitko i uspravno tijelo i crne, neobično velike i sjajne oči pokazivale su kolika odlučnost i kakva vatra leži u tom dječaku. (...)

Uvijek bodar, uvijek spreman da se uhvati svakog posla, obavljao je Jaša u domu svoga gospodara razne kućne poslove vješto, hitro i okretno. A kako je uz to znao svojom čas zvučnom, čas bolnom dalmatinskom pjesmom razveseliti i raznježiti ukućne i gospodara, to se ovome nije žurilo da mladog roba dalje proda.

Kadgod bi Jaša, svršivši kućne poslove, uhvatio slobodnoga vremena, boravio je on na carigradskom pristaništu brodova i hodao uz obalu te goleme svjetske luke. (...)

– Tako ti se, moj Jaša, kod nas na Visu gađa rukom i lukom.

(Ivana Brlić-Mažuranić, *Jaša Dalmatin*, ulomak)

☺ U ovom tekstu uočavamo velik broj pisanih rečeničnih znakova – **zareza**.

Pokušaj nekoliko prvih rečenica pročitati kao da zareza nema.

Koja je svrha zareza u rečenici možemo vidjeti na jednom jednostavnom primjeru:

Molim lijepo, pišite! Molim, lijepo pišite.

U prvoj rečenici *lijepo se moli*, u drugoj se traži da se *lijepo piše*.

Ispravno razumijevanje napisanog u rečenici osnovni je kriterij pisanja zareza.

Zarez je razgodak (razgoditi – razdvojiti, razdijeliti).

Razgodci se nazivaju i *interpunkcijskim* znacima (*interpunkcija* od lat. *interpungere* – razlučiti, rastaviti). U tom značenju otkrivamo i pravu svrhu zarez:

Zarezom odvajamo ono što u mislima nije čvrsto povezana cjelina.

U govoru, za misaono oblikovanje govornih cjelina, služimo se stankama, intonacijama, rečeničnim tempom. U pismu će nam te vrijednosti govornog izričaja nadomjestiti *razgodci*. Zarez je, uz točku, najzastupljeniji od *razgodaka*. Rečeničnim se znakovima koje smo nazvali *razgodcima* ili *interpunkcijama* služimo da bismo znali kako pisano valja razumjeti.

Tri su osnovna pravopisna načela pisanja zarez: *nizanje*, *naknadno dodavanje*, *suprotnost*.

Osnovno je pravilo: Sve što se **niže** (nabraja), **naknadno dodaje**, što je u **suprotnosti** – **odvaja se zarezom**.

Isticanje i **inverzija**, kao nizanje, dodavanje ili suprotnost, odvaja se zarezom.

Osim zarez odvajanje označuju i drugi razgodci:

točka zarez ;, crtica –, dvotočje : i zagrade ( )

Zasebno ćemo promotriti svako od načela pisanja zarez.

Nizanje

a) Zarezom se odvajaju **istovrsni**, **usporedni** i **nezavisni** dijelovi rečenice:

... *snažan, zdrav i osobito okretan*. ----- istovrsni dijelovi, nezavisni atributi

... *crne, neobično velike* i sjajne oči... ----- istovrsni dijelovi, nezavisni atributi

... *čas zvučnom, čas bolnom dalmatinskom pjesmom*... --- istovrsni dijelovi, nezavisni atributi

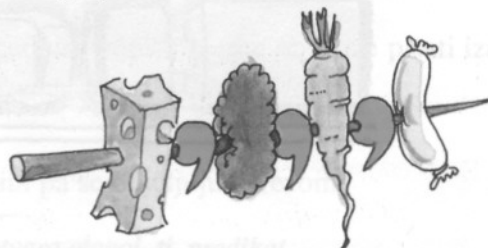
(Uz attribute odvojene zarezom u gornjim primjerima ima još atributa, no oni nisu nezavisni nego su dio jedinstvenoga atributnoga skupa: *velike* i *dalmatinskom*.)

... *obavljao je ... vješto, hitro i okretno*. ----- istovrsni dijelovi, PON

Postoji li između posljednjeg i pretposljednog člana u nabranjanju sastavni veznik *i* ili *te*, zarez se ne stavlja: ... *zdrav i osobito okretan, ... velike i sjajne oči*.

Nije nizanje ako u rečenici dolazi više PO različita značenja:

... *a svijetli pramovi padaju bez reda* (PON)
do ramena (POM).

Tako se ni između imena mjesta i nadnevka ne stavlja zarez (To su različite PO.) u rečenici ili kada dolaze uz prijedlog **u**:

Ivana Brlić-Mažuranić rođena je u Ogulinu 18. travnja.

U Zagrebu 12. veljače 1998.

Ako se **ime mjesta i nadnevak** pišu nezavisno, onda se odjeljuju zarezom:

Zagreb, 12. veljače 1998.

b) **Rečenice u nizanju** se odvajaju zarezom:

Silni se jedrenjaci sjatili ovdje, vrzle se lađice svake vrste, krstarile, uzmicale, razmicale...

- rečenični niz

Uvijek (je) *bodar*, uvijek (je) *spreman* ... - - - - - neoglagoljene su rečenice, ponavlja se i POV, mijenja se samo imenski dio predikata.

Ni ne slute da nam je igra sve, da nam je najvažnija. - - - - - dvije objektne surečenice

c) Zarez ispred veznika kojim se povezuju dva dijela (ili rečenice) znači i **isticanje**:

Radio je puno, i to s veseljem.

Silni se jedrenjaci sjatili ovdje, i vrzle se lađice svake vrste, i krstarile, i uzmicale ...

Tako se i nezavisno složena **zaključna rečenica** odvajaju zarezom:

Pjesmom je razveseljavao ukućane i gospodara, stoga ovaj nije žurio prodati ga.

d) **Vokativ i uzvici** koji se uključuju u rečenicu kao nezavisni dijelovi (Imaju značenje samostalne rečenice, na neki način su njezina zamjena.) **uvijek** se odvajaju zarezom. Kad nisu uključeni u rečenicu, iza njih je uskličnik. Odvajaju se i kao dodani ili umetnuti dijelovi.

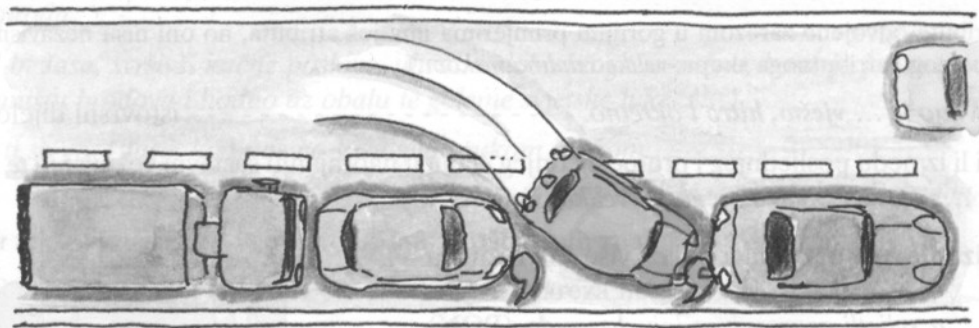
- Tako ti se, *moj Jaša*, kod nas na Visu gađa rukom i lukom. *Jaša!*

Gle, poslušaj vrapca. *Živ-živ*, čulo se ispod strehe. *Gle! Živ-živ!*

Naknadno dodavanje

Zarezom se odvajaju dijelovi rečenice koji su naknadno **dodani, umetnuti ili predmetnuti**.

I bez tih dodanih dijelova, rečenica kojoj su dodani bi zadržala svoj osnovni smisao.

a) **Dodavanje i umetanje:**

U Carigradu živio je nazad nekoliko vjekova mladić, zapravo još dječak (umetnuto), snažan, zdrav i osobito okretan (dometnuto).

Jaša je, uz mnoge mladiće s obale Jadrana (umetnuto), dopao u tursko sužanjstvo kad su Turci, poslije jedne od svojih pobjeda (umetnuto), haračili uz svoju granicu sve do dalmatinske obale.

- b) Naknadno dodana ili istaknuta **nezavisna i zavisna** surečenica te **umetnuta** zavisna surečenica odjeljuju se zarezom:

Na nebu se pojavio mjesec, i zablistale zvijezde.

Sigurno ćemo se vratiti, kada Dunav uspjeva slobodom.

Svakoga dana, gdje god možete, borite se za naša prava.

- c) Skup s **glagolskim prilogom** odvađa se zarezom kada je **umetnut** ili **dodan** kao naknadno objašnjenje:

Kadgod bi Jaša, svršivši kućne poslove, uhvatio slobodnoga vremena,... - - - - - umetnuto

Često je odlazio u luku, svršivši kućne poslove. - - - - - naknadno dodano

Često je odlazio u luku svršivši kućne poslove. - - - - - nije naknadno dodano

- d) **Glagolski prilog** na početku rečenice, kao i **zavisna surečenica u inverziji**, predmetnuti su i odvajaju se zarezom:

Svršivši kućne poslove, Jaša je odlazio u luku.

Kadgod bi Jaša uhvatio slobodnoga vremena, boravio je na pristaništu.

- e) **Apozicija i apozicijski skup** iza imenice, kao i naknadno **dodani atributi**, odvajaju se zarezom:

Marko, učenik naše škole, vrlo je uspješan u košarci. - - - apozicijski skup

Marko, učenik, vrlo je uspješan u košarci. - - - - - apozicija

Marko, visok i spretan, vrlo je uspješan u košarci. - - - - - dodani atributi

Sama apozicija i atribut u inverziji, iza jednočlanog imena, kada nisu naknadno dodani, ne odjeljuju se zarezom:

Tako je bilo za Jelačića bana.

U luci se ugnijezdile brodice bijele.

Pazi! Ime se piše ispred prezimena: *Ana Radić*. U abecednim popisima ime se može pisati iza prezimena, ali se tada obvezno odvađa zarezom: *Radić, Ana / Šimić, Marko*

- f) Dijelovi koji počinju kraticom **tj.** naknadno su dodani pa se odjeljuju zarezom:

Mjesto u rečenici drugim rečeničnim dijelovima otvara glagol, tj. predikat.

Suprotnost

Zarezom se odvajaju dijelovi **suprotni po značenju**. To su riječi, skupovi i surečenice sa **suprotnim veznikom** i nezavisno složene **isključne** surečenice:

*Živio Jaša u oskudici i bijedi, **no** njegova krepka duša bila je puna nade.*

*... bose su mu noge, **a** svijetli pramovi bez reda padaju do ramena.*

*Radio je i živio teško, **ali** časno.*

*Sve mu je podavalo pravi lik siromaška, **samo** su njegove oči blistale.*

Pazi! Ne odvajaju se zarezom:

a) *nego* uz **komparativ**:

*Bio je **veseliji nego** bogataški sinovi.*

b) niječna sveza sa suprotnim veznikom kada ima jasno značenje:

***Nije bio** tužan **nego** umoran.* (Jesno: *Bio je umoran.* ili *Samo je bio umoran.*)

c) riječi i skupovi uz isključne veznike i prijedlog *osim*, osim ako se ističu ili su dodani:

*U životu je znao **samo** za rad.*

*Riješio je sve **osim** jednoga zadatka.* *Riješio je sve, **osim** jednoga zadatka.*

